

ГЕНЕЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ТА ОСВІТНІХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ ТА ЗА РУБЕЖЕМ

УДК: 376.011.3-051

DOI 10.25128/2415-3605.20.01

НАТАЛІЯ НИКОНЕНКО

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-0277-9113>

nataliianykonenko@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
вул. Пирогова, 9, м. Київ

СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ У США НА РАНЬОМУ ТА ПІДГОТОВЧОМУ ЕТАПАХ

Відзначено, що серед провідних факторів, які визначають розвиток спеціальної освіти країни, правовий є особливим, оскільки він є носієм та результатом суспільних перетворень певного історичного періоду. Визначено шість етапів розвитку правового забезпечення спеціальної освіти у США: ранній, підготовчий, революційний, еволюційно-прогресивний, реформаторський та постмодерністський. Визначено роль раннього та підготовчого етапів становлення правового забезпечення системи американської спеціальної освіти для створення необхідних передумов законодавчого забезпечення нинішньої системи спеціальної освіти у США. Детально описано особливості раннього та підготовчого етапів розвитку спеціальної освіти у США для покращення добробуту та гарантування демократичних прав та свобод особам із обмеженнями життєдіяльності, зокрема права на освіту. Вказано, що на ранньому етапі (до 1964 р.) були ухвалені перші епізодичні закони, які запроваджували невелику допомогу або програму реабілітації широкому колу людей, серед яких люди похилого віку, сліпі, діти з порушеннями психофізичного розвитку, та встановлювали окремі правила підготовки вчителів для роботи із учнями із особливими освітніми потребами. Підготовчий етап (1965–1974 рр.) був відзначений серйозними кроками до полегшення життя особам з обмеженнями життєдіяльності; серед його нововведень – заборона дискримінації на підставі психофізичних порушень, гарантія права на освіту, отримання супутніх послуг та її фінансування, обов'язкове залучення батьків до освітнього процесу їхніх дітей.

Ключові слова: спеціальна освіта у США, правове врегулювання спеціальної освіти, періодизація розвитку правового забезпечення спеціальної освіти, періодизація становлення правового забезпечення спеціальної освіти США.

НАТАЛІЯ НИКОНЕНКО

nataliianykonenko@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
ул. Пирогова, 9, г. Київ

СТАНОВЛЕНИЕ ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В США НА РАННЕМ И ПОДГОТОВИТЕЛЬНОМ ЭТАПАХ

Отмечается, что правовой фактор является ведущим среди факторов, определяющих развитие специального образования страны, поскольку именно он является носителем и результатом общественных преобразований определенного исторического периода для улучшения благосостояния и обеспечения демократических прав и свобод лицам с ограничениями жизнедеятельности, в частности права на образование. На основе общего анализа этапов развития правового обеспечения специального образования в США (ранний, подготовительный, революционный, эволюционно-прогрессивный, реформаторский и постмодернистский) определена роль раннего и подготовительного этапов его

становлення як необхідних передумов законодавчого забезпечення нинішньої його системи. Детально описані особливості раннього і підготовчого етапів розвитку спеціального освіти в США. Зазначено, що на ранньому етапі (до 1964 р.) епізодично приймали перші закони для забезпечення невеликої допомоги або перших програм реабілітації широкому колу людей, серед яких старіки, сліпі, діти з порушеннями психофізичного розвитку, і встановлювали окремі правила підготовки вчителів для роботи з учнями з особливими освітніми потребами. Підготовчий етап (1965–1974 рр.) був відзначений важливими кроками до покращення життя осіб з обмеженнями життєдіяльності; серед його нововведень – заборона дискримінації на основі психофізичних порушень, гарантія права на освіту, отримання супутніх послуг і її фінансування, обов'язкове залучення батьків до освітнього процесу їх дітей.

Ключові слова: спеціальне освіту в США, правове регулювання спеціального освіти, періодизація розвитку правового забезпечення спеціального освіти, періодизація становлення правового забезпечення спеціального освіти США.

NATALIYA NYKONENKO

Doctor of Philosophy (Pedagogical Sciences), Associate Professor
National Pedagogical Drahomanov University
9 Pyrohov Str., Kyiv

ESTABLISHING US LEGAL GUARANTEE OF SPECIAL EDUCATION AT THE EARLY AND PREPARATORY STAGES

The article emphasizes that the legal factor plays the major role among the other leading factors determining the development of special education in the country, because it guarantees the social transformations of a certain historical period.

An analysis of the content of the laws adopted by the US Congress between 1798 and 1974 to improve the welfare and guarantee the democratic rights and freedoms of persons with disabilities, including the right to education, is the aim of the article. The chronological table, which identifies the historical periods of the adopted legislation for legal support of the US special education system, is compiled. The six periods of development of the US legislation on special education are identified as following: early, introductory, revolutionary, progressive, reformativ, and postmodernistic.

The role of the early and introductory periods of the US legislation development for creation of the necessary legislative prerequisites for the current system of special education in the United States is highlighted. Features of the early and introductory periods of special education legislation development in the USA are described in details. It is noted that at the early period (before 1964) the first episodic laws were passed, which introduced a small aid or rehabilitation program for a wide range of people, including the elderly, the blind, children with mental and physical disabilities, and established separate rules for training teachers to work with students with special educational needs.

The introductory period (1965-1974) was marked by the first serious steps to make life easier for people with disabilities. There were some challenging innovations in the introductory period: the prohibition of discrimination on the basis of psychological or physical disabilities, the guarantee of the right to education, the provision of related services and its financing, and the mandatory involvement of parents in the educational process. “The Elementary and Secondary Education Act” was the key legal regulator of preschool and secondary education to establish the need for teaching students with special educational needs and compiling special instructional resources for them.

Keywords: special education in the USA, legal regulation of special education, periodization of the legal support development of special education, periodization of the formation of legal support for special education in the United States.

Розвиток спеціальної освіти будь-якої країни визначається взаємодією шести провідних факторів: правового, політичного, культурного, соціального, наукового та економічного. Серед них іншим особливим є правовий фактор, оскільки він є носієм та результатом суспільних перетворень певного історичного періоду.

У переважній більшості джерел з питань історії розвитку спеціальної освіти у США зазначено лише одну дату – 1975 р. Саме тоді завдяки активному руху за рівні громадянські права для всіх громадян країни Конгрес США ухвалив Закон «Про освіту для всіх дітей з інвалідністю» (“The Education for All Handicapped Children Act” (ЕАНСА)) [2], після внесення поправок у 1990 р. відомого під назвою «Про освіту осіб із особливими освітніми потребами» (“The Individuals with Disabilities Education Act” (IDEA)), який забезпечив доступ

американський дітей з особливими освітніми потребами віком від 3 до 21 року до безкоштовної освіти належної якості, а також розв'язував інші нагальні проблеми організації та фінансування їхньої освіти. В результаті ретельного вивчення законодавчих актів, ретинятих у США в різні роки, виявлено наявність кількох ухвалених раніше важливих законів для покращення життя осіб з обмеженнями життєдіяльності (надалі – ОЖ), їх освіти та підготовки вчителів для роботи із ними.

Історія освіти осіб із ОЖ, порівняльні аспекти та статистичні реалії, а також підготовка педагогічних працівників для роботи з учнями з особливими освітніми потребами (надалі – ООП) традиційно вважаються відправною точкою американських досліджень із спеціальної освіти. Питання, пов'язані із реформуванням національної системи освіти США, розглядали у своїх роботах В. Жуковський, О. Заболотна, Д. Л. Кларк, Дж. Келлі, В. Коваленко, Т. Кошманова, О. Літвінов, Дж. Міллман, Л. Фішер, С. Дж. Хантер та інші, зокрема у галузі спеціальної освіти – М. Алтер, Л. Баттагліно, Д. П. Галлаган [5], Р. Джексон, Дж. М. Кауфман [5], М. С. Ліллі, П. С. Пуллен [5], М. А. Уїнзер [6] та інші; підготовкою педагогічних кадрів для роботи з учнями із ООП – Е. Беттіні; Б. Біллінгслі, М.Т. Броунелл, Ш. Джексон, Е. П. Колон, Дж. Куен, Р. Огуд, Л. Уаре, Т. О. Уільямс та інші. Однак вітчизняні дослідження із вивчення етапів правових реформ спеціальної освіти у США нами не знайдені.

Метою статті є розробка періодизації становлення та розвитку правового забезпечення спеціальної освіти у США, а також опис її розвитку до 1975 р.

Короткий огляд світової історії дає підстави стверджувати, що протягом майже всієї історії людства особи із ОЖ були змушені відстоювати своє право на власне існування, а згодом рівність громадянських прав, зокрема права на освіту, крізь тортури, зневагу та ізоляцію. На початку XIX ст. єдиною метою дітей із ОЖ, їхніх батьків, учителів та громадських організацій було отримання доступу до належної освіти. До кінця XX ст. навчання учнів із ООП стало загальною практикою закладів дошкільної, середньої та навіть вищої освіти у США, Канаді, Великій Британії та інших розвинених країнах світу. У 2018/19 н. р., згідно з даними Національного центру статистики освіти США [1], кількість здобувачів спеціальної освіти віком від 3 до 21 року становила 7 млн або 14 % всіх школярів загальноосвітніх шкіл країни.

Однак це не завжди було так, навіть у світовій практиці. У XVIII ст. з'являються перші спроби допомогти дітям із ОЖ: заклади для глухих дітей у Німеччині, згодом у Шотландії та Англії. Стрімкий розвиток науки XIX ст. сприяв поясненню та розумінню фізичних та психічних порушень, руйнуванню міфів про небезпеку осіб із ОЖ для соціуму та прийняттю їх до соціальної спільноти. Проте для одностайного включення у суспільне життя необхідно було ухвалення законодавчих актів, спрямованих на ліквідацію дискримінації та покращення якості життя всіх людей.

Основні закони, ухвалені Конгресом США для покращення якості життя та забезпечення доступу до освіти особам із ООП, нами розподілено на шість етапів становлення правового забезпечення спеціальної освіти в цій країні: ранній, підготовчий, революційний, еволюційно-прогресивний, реформаторський та постмодерністський (табл. 1). Детально охарактеризуємо ранній та підготовчий періоди.

До 1850 р. у США освіті дітей із ОЖ на законодавчому рівні приділяли незначну увагу. У переважно аграрному американському суспільстві того часу освіта не вважалася необхідною для успішного зростання жодної дитини, тим більше дитини із психофізичними порушеннями. Але під впливом робіт Ф. Піне (1793), Ж. Ігарда (1800), Е. Сігуна (1842) в країні почали розглядати питання щодо освіти осіб із психофізичними порушеннями та засновувати перші заклади для них.

Ранні спроби перших закладів освіти для осіб з обмеженнями життєдіяльності не були успішними [5; 6]. Дванадцять установ, що відкрилися у США у 1848–1888 рр., швидко заповнилися клієнтами із різними психофізичними порушеннями і перетворилися на «людські склади», які там були змушені самотужки навчатися. Водночас обмежена кількість цих закладів та велика кількість учнів у них створила в суспільстві новий міф про небезпеку таких людей для соціуму. У місцевих школах батькам дітей із будь-якими, навіть незначними, психофізичними порушеннями говорили, що заклад не має навчальних програм, кваліфікованих вчителів, не відповідає їхнім потребам та загалом не зобов'язаний їх навчати.

Таблиця 1

Етапи становлення правових норм спеціальної освіти США

Цілі нововведення	Назва закону
-------------------	--------------

<i>Ранній (до 1965 р.)</i>	
Перші епізодичні закони, що запроваджували невелику допомогу або програму реабілітації широкому колу людей, серед яких люди похилого віку, сліпі, діти з порушеннями психофізичного розвитку. Перші законопроекти щодо підготовки вчителів спеціальної освіти. Запроваджено категоріальний принцип допомоги особам із ОЖ.	«Про сприяння морякам із хворобами та каліцтвами» / “The Act for the Relief of Sick and Disabled Seamen” (1798); «Про професійну реабілітацію» / “The Vocational Rehabilitation Amendment” (1943, 1950); «Про підготовку професійного персоналу» / “Training of Professional Personnel” (1958, 1963); «Вчителі для глухих» / “Teachers of the Deaf” (1961).
<i>Підготовчий (1965–1974 рр.)</i>	
Заборона дискримінації на підставі психофізичних порушень і гарантія права дітей із ООП на освіту та інші види життєвої діяльності. Запровадження фінансування навчання дітей із ООП. Заснування експериментальних програм дошкільного та раннього навчання у сім'ях. Проголошено залучення батьків до освітнього процесу.	«Про початкову та середню освіту» / “Elementary and Secondary Education Act” (1965, 1968, 1970); «Про освіту дітей із інвалідністю» / “Education for Handicapped Children” (1966); «Про професійну реабілітацію» / “Vocational Rehabilitation Act” (1968).
<i>Революційний (1975–1990 рр.)</i>	
Гарантія безкоштовної державної освіти належної якості для всіх дітей із ООП (3–21 рік). Запровадження програм раннього втручання для дітей до двох років, індивідуальних програм розвитку, переходу до дорослого життя, фінансової допомоги сім'ям.	«Про освіту всіх дітей із інвалідністю» / “Education for All Handicapped Children Act” (1975, 1983, 1986); «Про захист дітей із інвалідністю» / “Handicapped Children’s Protection Act” (PL 99-372) (1986).
<i>Еволюційно-прогресивний (1990–2000 рр.)</i>	
Розширення захисту громадянських прав осіб із ОЖ у працевлаштуванні у приватних компаніях, у доступність до всіх громадських послуг, житла, транспортування, телекомунікації. Забезпечення рівного доступу до повного переліку професійних навчальних програм для учнів із ООП. Введення нової термінології спеціальної освіти за принципом «людина передусім». Включення послуг соціальної роботи та реабілітаційного консультування як супутніх пов’язаних послуг.	«Американці із обмеженнями життєдіяльності» / “Americans with Disabilities Act” (1990); «Про професійну та прикладну технічну освіту Карла Д. Перкінса» / “Carl D. Perkins Vocational and Applied Technology Education Act” (1990); «Про освіту осіб із особливими освітніми потребами» / “Individuals with Disabilities Education Act” (1990, 1991, 1997); «Мета 2000: Навчити Америку» / “Goals 2000: Educate America Act” (1994).
<i>Реформаторський (2001–2014 рр.)</i>	
Освітня реформа за якісне навчання шляхом запровадження регулярного підсумкового контролю за досягненнями всіх учнів (серед яких і учні з ООП) з математики, читання та науки. Підвищення вимог до підготовки вчителів.	«Не залишимо осторонь жодну дитину» / “No Child Left Behind Act” (2001); Доповнення до Закону «Про освіту осіб із ООП» / “Individuals with Disabilities Education Act” (2001, 2004).
<i>Постмодерністський (2015 р. – дотепер)</i>	
Вперше поставлена вимога, щоб всі американські учні були якісно навчені відповідно до стандартів, які підготують їх до успішного навчання у коледжах та кар’єри. Передбачені особливі вимоги до рівня академічних досягнень дітей із ООП Дозвіл на розподіл коштів із податків на якісні освітні програми (План 529) на оплату витрат домашнього навчання незалежно від типу шкіл.	«Кожен студент досягне успіху» / “Every Student Succeeds Act” (2015); Доповнення до Закону «Про початкову та середню освіту» / “Elementary and Secondary Act Amendments” (2018); «Про вдосконалення освітніх можливостей учнів на домашньому навчанні» / “Enhancing Educational Opportunities for Home School Students Act” (2020).

Таким чином, проблеми існування осіб з інвалідністю, які тривалий час ретельно приховували від громадськості у в’язницях, лікарнях, притулках та за зачиненими дверима приватних осель, суспільство загалом продовжувало ігнорувати. У деяких містах навіть ухвалювали закони про заборону в’їзду, проживання та відвідування громадських місць для осіб із порушеннями зору.

Перший закон США для підтримки осіб із обмеженнями життєдіяльності «Про сприяння морякам, які мають хвороби та каліцтва» (1798 р.) призначав невеликий податок на прибуток моряків та рибалок для фінансування лікарської допомоги в разі їх звернень. З 1912 р. така

лікарська допомога стала відомою як Громадська служба здоров'я (Public Health Service). Відтак ця перша спроба допомогти особам з інвалідністю стала водночас першим законом у галузі охорони здоров'я.

До початку Другої світової війни небагато законів для осіб з обмеженнями життєдіяльності було подано до конгресу. Ухвалені закони, наприклад «Про реабілітацію солдатів» (“Soldiers Rehabilitation Act”) у 1918 р., передусім стосувалися потреб ветеранів війни, що отримали поранення в ході воєнних дій, наприклад, проблем працевлаштування 30 тисяч солдатів із ампутаціями та пораненнями, які повернулися з Першої світової війни та хотіли долучитися до мирного життя. У 1935 р. було ухвалено Закон «Про соціальне страхування» (“The Social Security Act”), що на рівні штатів забезпечував допомогу широкому колу людей, серед яких люди похилого віку, сліпі, діти з порушеннями психофізичного розвитку та члени професійних реабілітаційних програм. Питання осіб з інвалідністю, окрім законодавчих та судових органів, вирішували активні громадяни та науковці, які створювали організації для забезпечення прав осіб з обмеженнями життєдіяльності та їх захисту проти дискримінації за порушеннями здоров'я: Раду з проблем особливих дітей (The Council for Exceptional Children), Національну федерацію сліпих (The National Federation of the Blind), Американську федерацію осіб із фізичними порушеннями (The American Federation of the Physically Handicapped), Лігу осіб із фізичними порушеннями (The League of Physically Handicapped).

Хоча ці події привернули увагу громадськості до осіб з інвалідністю, працевлаштування для таких людей все ще залишалось проблемою аж до початку Другої світової війни, коли американські чоловіки воювали на фронті, а для заповнення вакансій почали запрошувати і чоловіків з усіма типами порушень та інвалідності і жінок, які раніше «не підходили для роботи». Ухвалені у той період закони запроваджували норми освіти, охорони здоров'я та працевлаштування на федеральному та місцевому рівнях. У 1943 р. ухвалено поправки до Закону «Про професійну реабілітацію, в якому дозволялось ставати членами курсу реабілітації особами із психічними хворобами та інтелектуальними порушеннями. У доповненні цього ж закону 1950 р. гарантувалась фінансова підтримка особам із інвалідністю.

Після Другої світової війни необхідно було вирішити питання про реабілітацію та працевлаштування великої кількості поранених американських солдатів, а також про організацію навчання особам з інвалідністю. Незважаючи на зусилля громадських організацій, особи із ООП зазнавали дискримінації і чисельність їх у закладах освіти була невисокою. Загалом у 1948 р. лише 12 % всіх дітей із ООП були певним чином залучені до спеціальної освіти, можливості здобути її були у всіх шкільних округах, проте результати інколи не відповідали очкуванням [6, с. 179]. Якщо виявлялося, що учень із ООП не міг довести набуття жодних академічних умінь та навичок, його направляли у спеціальні заклади освіти/класи, де увага зосереджувалась на оволодінні ремеслами: ткацтві або нанизуванні бісеру. Проте система вищої освіти почала готуватися до навчання осіб із ООП, наприклад, в 1945 р. Університет Іллінойсу одним із перших розробив освітню програму підготовки студентів з ООП із супутніми послугами та незалежними житловими центрами.

Таким чином, до 1965 р. епізодична увага громадськості, батьків, вчителів, науковців до проблем осіб з обмеженнями життєдіяльності не спричинила глобального покращення їхнього становища. Ухвалені одиничні законопроекти не об'єднувалися загальнонаціональною тенденцією забезпечення прав і свобод особам з обмеженнями життєдіяльності та їхнім сім'ям, покращення їхнього добробуту тощо. Потреби лише окремих категорій осіб з інвалідністю отримали певну урядову підтримку, а питанням освіти осіб з ООП увага фактично не приділялася. Проте ми не можемо оминати цей етап, оскільки він став основою для ухвалення системних законодавчих норм, безпосередньо пов'язаних із розвитком спеціальної освіти. Саме тому етап до 1965 р. у періодизації правових актів, що регулюють діяльність системи спеціальної освіти у США, нами названо раннім (табл. 2).

У 1960-х роках громадянські рухи, що розпочалися в Європі навколо понять «нормалізація», «деінституціоналізація», «об'єднання громад», глибоко вплинули на активних громадян США, що вийшли на захист осіб з обмеженнями життєдіяльності. Після проголошення Мартином Лютером Кінгом історичної промови «Я маю мрію» 28 серпня 1963 р., розпочалась нова хвиля руху за громадянські права. Існує думка [4], що саме завдяки його словам «справедливість – це реальність для всіх дітей Божих» розпочався другий етап розвитку спеціальної освіти у США. Рух за громадянські права надихнув громадські та фахові об'єднання: Об'єднану асоціацію церебрального паралічу (the United Cerebral Palsy Association),

Асоціацію м'язової дистрофії (the Muscular Dystrophy Association), Раду з проблем розумової відсталості імені Джона Кеннеді (John F. Kennedy's Panel on Mental Retardation) [4] відстоювати права національних меншин, культурних груп, осіб із ОЖ та вимагати ухвалення нового законодавства.

Таблиця 2

Ранній етап становлення законодавчих норм спеціальної освіти США

Рік	Назва закону	Цілі нововведення
1798	«Про сприяння морякам із хворобами та каліцтвами» / “The Act for the Relief of Sick and Disabled Seamen”	Перший закон у галузі охорони здоров'я, що запроваджував невеликий податок на прибуток для моряків та рибалок для фінансування лікарської допомоги в разі їх хвороби або каліцтва.
1935	«Про соціальне страхування» / “The Social Security Act”	Забезпечення допомоги людям похилого віку, сліпим, дітям із порушеннями фізичного розвитку як учасникам професійних реабілітаційних програм.
1943	«Про професійну реабілітацію» (поправки) / “The Vocational Rehabilitation Ammendment”	Особам із психічними хворобами та інтелектуальними порушеннями дозволялося ставати учасниками професійних реабілітаційних програм.
1950	«Про професійну реабілітацію» (поправки) / “The Vocational Rehabilitation Ammendment”	Особам із тимчасовою або постійною інвалідністю гарантувалась федеральна фінансова підтримка. Запроваджувалася підготовка фахівців з реабілітації у коледжах та університетах.
1958	«Про професійну підготовку» / “Training of Professional Personnel” (PL 85-926)	Один із перших ранніх законопроектів щодо підготовки вчителів спеціальної освіти. Університетам та державним освітнім агентствам надавалися гранти для підготовки керівного персоналу закладів освіти для дітей із інтелектуальними порушеннями. Запроваджено принципи допомоги особам із ОЖ відповідно до категорій порушень.
1961	«Вчителі для глухих» / “Teachers of the Deaf” (PL 87-276)	Фінансування підготовки вчителів для навчання глухих дітей.
1963	«Про підготовку професіонального штату» / “Training of Professional Personnel” (PL 88-164)	Розширення спеціалізацій фахівців із спеціальної освіти для категорій, для яких раніше підготовка не здійснювалась (порушення зору, емоційні порушення). Створення у структурі Міністерства освіти США відділу з питань дітей та підлітків із інвалідністю.

Результатом хвилі громадського руху стало ухвалення новаторських законів, вплив яких на розвиток спеціальної освіти та підготовки відповідних вчителів неможливо переоцінити. Про поступову зміну поглядів суспільства промовисто говорять законодавчі акти, ухвалені Конгресом США у період 1965–1974 рр. Незважаючи на те, що головні нововведення сучасної системи освіти в країні будуть прийняті пізніше, саме на цьому етапі ухвалили закони, котрі стали основою для становлення системи спеціальної освіти та підґрунтям для розбудови системи підготовки вчителів спеціальної освіти, без яких система не зможе функціонувати.

Найголовніші закони етапу, названого *підготовчим*, та їхні нововведення подано у таблиці 3. Розглянемо детальніше зазначені закони та нові можливості для осіб із ОЖ, які вони запроваджували.

Таблиця 3

Підготовчий етап становлення законодавчих норм спеціальної

Рік	Назва закону	Цілі нововведення
1965	«Про початкову та середню освіту» / “Elementary and Secondary Education Act” (ESEA) (PL 89-10)	Запровадження розробки навчальних програм та дидактичних матеріалів для удосконалення освітніх послуг для дітей із малозабезпечених сімей та учнів із ООП.

1965	«Допомога дітям з інвалідністю у державних установах» / “Aid for Handicapped Children in State Institutions” (PL 89-313)	Запровадження фінансування навчання дітей із ООП, які навчаються у державних школах та інших закладах.
1966	«Про освіту дітей з інвалідністю» / “Education for Handicapped Children” (PL 89-750). Поправки до PL 89-10.	Надання державним освітнім агенціям фінансування для покращення та розширення програм для дошкільників та учнів із ООП початкової та середньої школи. Створення національного консультативного комітету з питань дітей із ООП та Бюро з питань освіти для осіб із інвалідністю.
1968	«Про сприяння ранній освіті дітей із інвалідністю» / “Handicapped Children’s Early Education Assistance Act” (PL 90-538)	Перший закон, що розглядав освіту лише дітей із ООП (від народження до 21 року). Особлива увага приділялася дітям із ООП від народження до восьми років. Заснування експериментальних програм дошкільного та раннього навчання для використання у сім’ях. Проголошено залучення батьків до освітнього процесу.
1970	«Про початкову та середню освіту» (поправки) / “Elementary and Secondary Act Ammendments” (PL 91-230) Наступник PL 89-10	Консолідація законодавчих норм щодо дітей із обмеженнями життєдіяльності, запровадження терміну «обмежені навчальні можливості» (“specific learning disabilities”) та визначені освітні моделі для учнів із обмеженими навчальними можливостями. Обдаровані та талановиті учні були віднесені до категорії спеціальної освіти.
1972	«Про економічні можливості» (поправки) / “Economic Opportunity Act Ammendments” (PL 92-424)	Запроваджена норма: не менше 10 % загальної кількості робочих місць має бути зарезервована для молодих людей із ОЖ.
1973	«Про професійну реабілітацію» / “Vocational Rehabilitation Act” (PL 93-112) (Section 504)	Заборона дискримінації на підставі психофізичних порушень у фінансованих урядом програмах, а також у працевлаштуванні. Гарантія надання архітектурної доступності, супутніх реабілітаційних послуг для осіб із сенсорними, моторними та мовленнєвими порушеннями. Захист права дітей із ООП на освіту та інші види життєвої діяльності.
1974	«Доповнення щодо галузі освіти 1974 р.» / “Education Amendments of 1974” (PL 93-380)	Ухвалений на підтримку судових рішень, якими підтверджувалося право на освіту для осіб із ОЖ. Від кожного з штатів вимагалось затвердження плану навчання всіх дітей із ООП у найменш обмеженому середовищі, без дискримінації у формах контролю та оцінювання. Запроваджувалося фінансування освітніх програм для обдарованих і талановитих дітей.
1974	«Про права та приватність родини в освіті»/ “Family Education Rights and Privacy Act”	Встановлення захисту приватної інформації стосовно учня та його сім’ї, його академічних успіхів, медичних записів щодо стану його здоров’я.

Закон «Про початкову та середню освіту» [3] був підписаний у 1965 р. президентом Ліндоном Бейнсом Джонсоном, котрий вважав забезпечення «повної освітньої можливості» першочерговою метою країни. Це був головний федеральний закон, який визначив ключові питання організації дошкільної та середньої освіти. З моменту підписання документ перетворився на закон про громадянські права американців. Для покращення початкової та середньої освіти уряд виділив 1,33 млрд доларів. Було запроваджено стипендії для учнів із низьким рівнем доходу, нові механізми фінансування закладів, у яких вони навчалися, та центрів спеціальної освіти, федеральні гранти на підручники та бібліотечні книги, на підвищення якості початкової та середньої освіти у державних закладах освіти.

У 1968 р. Закон «Про архітектурні бар’єри» (“Architectural Barriers Act”) став першим федеральним законом, спрямованим на захист прав осіб з ОЖ. Закон також започаткував еру універсального архітектурного дизайну і вимагав знесення архітектурних бар’єрів в усіх громадських установах.

У цей період ухвалюється перший федеральний Закон «Про реабілітацію» (1973); згодом ухвалений із поправками під назвою «Американці із обмеженнями життєдіяльності» (1990, 2009) і спрямований на захист прав дітей шкільного віку та дорослих із інвалідністю. Статтю 504 цього закону часто називають «першим законом про права осіб із інвалідністю», оскільки

вона унеможливила дискримінацію людей на підставі психічних та фізичних порушень не лише психологічному плані, а й в архітектурі та освіті. Згідно з цією статтею учням із ООП мали надавати освітні послуги належної якості, покликані відповідати індивідуальним потребам таких учнів до тієї міри, якою вони відповідають потребам учнів з нормальним розвитком. Отже, учні з ООП отримували право отримувати освіту у загальній класній кімнаті, навчатися у загальному класі та отримувати супутні реабілітаційні послуги або навчатися у закладах спеціальної освіти та отримувати супутні реабілітаційні послуги.

У 1974 р. було ухвалено Закон «Про права та приватність родини в освіті», який встановив вимоги, створені для захисту особистої інформації батьків та учнів. Відповідно до ухвалених норм департаменти освіти кожного штату мали надавати батькам доступ до оцінок академічних досягнень їхніх дітей, можливість вимагати виправлення оцінки. Відповідно для отримання та розголошення навчальної та медичної інформації про учня або студента департаменти освіти повинні отримувати письмовий дозвіл від батьків.

Отже, аналіз ухвалених Конгресом США до 1964 р. законів стосовно осіб із ОЖ дозволяє зробити висновки, що хоча здебільшого це не були спеціально розроблені системні закони для вирішення проблем, організації діяльності та фінансування спеціальної освіти, а радше доповнення до головних ідей інших законів. Без них не зміг би реалізуватися третій, революційний етап правового запровадження спеціальної освіти. Зазначені вище законопроекти не лише певною мірою полегшували життя осіб із ОЖ, а й сприяли підняттю суспільства на такий рівень суспільної зрілості, на якому подальші нововведення сприймалися позитивно.

Процес надання освітніх послуг у закладах загальної освіти для американських дітей розпочався набагато раніше, ніж для українських, зокрема завдяки ухваленню необхідних законодавчих ініціатив. Законодавчі акти, ухвалені у період 1975–1990 рр., спричинили революцію у системі освіти США, остаточно підтверджуючи факт становлення системи спеціальної освіти. Так ухвалення доленосного закону «Про освіту всіх дітей із інвалідністю» (1975 р.) [2] гарантувало допуск до безкоштовної та якісної освіти мільйонам учнів з інвалідністю, які на той момент були практично позбавлені можливості відвідувати заклади загальної освіти.

Дослідження цього етапу становлення правового забезпечення системи спеціальної освіти стане метою наших подальших наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Children and Youth with Disabilities. The Conditions of Education. National Center for Education Statistics, U.S. Department of Education. Available at: https://nces.ed.gov/programs/coe/indicator_cgg.asp.
2. Education for All Handicapped Children Act (EAHCA). Public Law 94-142. 1975. Available at: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED116399.pdf>.
3. Elementary and Secondary Education Act. Public Law 89-10. 1965. Available at: <https://www2.ed.gov/about/offices/list/oii/nonpublic/eseareauth.pdf>.
4. Eskay M., Onu V. C., Ugwuanyi L., Obiyo N. O., Udaya J. Preparing Teachers for Special Education in the United States: A Reflection. *US-China Education Review*, 2012, pp. 394–407. Available at: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED533558.pdf>.
5. Kauffman J. M., Hallahan D. P., and Pullen P. C. *Handbook of Special Education*. New York: Routledge, 2011. 369 p.
6. Winzer M. A. *The History of Special Education: From Isolation to Integration*. Washington, DC: Gallaudet University Press, 2002. 442 p.